

Základní principy strukturovaného učení pro jedince s PAS (poruchou autistického spektra)

Základní principy jsou tyto:

- 1) Individuální přístup
- 2) Strukturalizace, vizualizace v prostoru a času

Ad 1) Individuální přístup:

Všechny děti s autismem se od sebe nějakým způsobem liší. Rozdíly jsou v mentální úrovni, v různé míře a četnosti výskytu autistických symptomů, v rozdílné úrovni percepce, způsobu komunikace, osobnostních vlastností, v odlišné schopnosti koncentrace a podobně. Také se liší jejich rodinné zázemí, socioekonomické parametry rodiny apod. Proto je třeba individuální přístup.

Z čeho vycházíme: Každý člověk s autismem je jiný, každý má své vlastní priority, schopnosti, možnosti i jejich hranice. Z hlediska individuálního přístupu **je zapotřebí:**

- zjistit úroveň jednotlivých vývojových oblastí dítěte (většinou na základě psychologického, speciálně pedagogického, psychiatrického aj. vyšetření), intelekt většinou předurčuje typ školského zařazení,
- zvolit vhodný typ, systém komunikace podle stupně kognitivních (poznávacích) schopností i konkrétních řečových schopností (od komunikace skrz konkrétní předměty, přes komunikaci pomocí fotografií či piktogramů až k mluvené či psané formě)
- vytvořit vhodné pracovní místo a strukturovat prostředí
- lze sestavit IVP (individuální, výchovně vzdělávací plán - především u individuálně integrovaných)
- v případě potřeby zvolit na základě analýzy problémového chování, vhodné strategie jejich řešení.

Ad 2) Strukturalizace, vizualizace:

Struktura prostoru, jeho uspořádání - pomáhá, autistickému jedinci v prostorové orientaci a dává mu tak „jistotu pevného bodu“, **odpověď na otázku kde?** Struktura tak nabízí "jistotu" tím, že vytváří předvídatelná spojení mezi místy, činnostmi a chováním.

Struktura času – většinou formou vytvoření vizualizovaného denního programu, časového rozvrhu, umožňuje člověku s autismem předvídat události, čas se tak stává konkrétní – **odpověď na otázku kdy?**

Struktura pracovního programu v prostoru a času:

Využití krabic s vnitřní strukturou, rozdělení činnosti s vizualizací jednotlivých kroků (procesuální vizualizace), rozdělení pracovních sešitů s úkoly pro děti s více a vysoce-funkčním autismem a podobně.

Při sestavování procesuálního schématu je zapotřebí analyticky rozpracovat úkol na elementární kroky a vytvořit schéma po sobě následujících činnostech, které vedou k cíli. Například k čištění zubů, uvaření polévky nebo kávy, je zapotřebí vizualizovat až deset kroků. Postupem času, při zautomatizování činnosti je možné položky redukovat, schéma zjednodušit. Většina lidí s autismem potřebuje alespoň základní schéma k provádění složitějších úkolů. Pokud člověk s autismem nemá schéma činnosti k dispozici, může se chovat jako člověk, který ztratil paměť, který je dezorientovaný, nesoustředěný nebo neukázněný.

Strukturu času a prostoru využíváme všichni, všem nám to ulehčuje život, jinak by byl chaos (máme své denní programy v čase a prostoru – doma v práci, vykonáváme činnosti na určitých místech, v určitý čas, některé práce děláme podle návodu – recepty, návod k použití přístroje, plán cesty při jízdě autem atd.).

Pokračování: „Základní principy strukturovaného učení“

Autistickému jedinci často pomáhá, když je struktura v čase a prostoru pevnější, víceokrová, zřetelnější i vizuálně.

Strukturování času a prostoru není cílem, ale prostředkem k dosažení cíle. Proto ho užíváme tam, kde to pomáhá, kde to má smysl. **Nízko - funkčním jedincům pomáhá, vysoce - funkčním ulevuje.**

Jak správně vytvořit strukturované prostředí (doma, ve škole):

- vytyčit si místa, případně vymezit čas pro jednotlivé důležité činnosti během dne (stůl pro individuální práci s dítětem, jídelní stůl, prostor pro volnou hru, prostor pro odpočinek apod.)
- vyčleněná místa pro konkrétní činnosti pokud možno nepřemísťovat
- pokud možno, neprovádět jinou činnost na místě, které pro ni není vyčleněno (např. nejíst u pracovního stolu)
- pokusit se jasně vymezit hranice mezi jednotlivými místy (pomoci paravánů, barevných kobereců, barevných pásek na zemi apod.) - nápadně a jasně vymezené hranice pomáhají dětem s autismem rozpoznat, kde je místo určené ke konkrétnímu úkolu, kde začíná a kde končí
- prostor pro výuku by měl být pohodlný, bez rozptylujících podnětů (bez hluku, bez více vizuálních podnětů...), v domácím prostředí to může být pracovní stůl v dětském pokoji, ve škole pracovní kóje někde u stěny, oddělená od okolního prostoru například paravánem, či policemi
- pokud je dítě neklidné a často z místa odbíhá, umístíme pracovní stůl na šikmo v rohu místnosti a dítě posadíme do prostoru mezi stolem a zdí
- k individuální či samostatné práci postačí jednoduchý pracovní stůl (spíše s delší pracovní deskou pro krabicový systém)
- systém zleva doprava - na levé straně stolu jsou za sebou krabice s úkoly, které mají být vykonány, na pravou stranu stolu se odkládají již splněné úkoly (u leváků lze opačně – je vhodné odzkoušet, co jim více vyhovuje)

Více se to využívá u méně funkčních nebo nízko funkčních jedinců s autismem.

Vizualizace (zviditelnění):

Většina lidí používá diář, kalendář a hodinky, aby se abstraktní pojem času zviditelněl. Stejně tak lidé s autismem se potřebují orientovat v čase, potřebují "vidět" čas. Pokud jim tuto vizualizaci času neposkytneme z venku, pokud jim nepomůžeme ho více konkretizovat, může to v nich vyvolat zmatek, chaos a mohou kompenzovat, unikat nebo si ulevovat formou nefunkčních rituálů a stereotypií. Jestliže se pak sled činností některý den změní, mohou nastat velké "problémy s chováním". Existuje velká pravděpodobnost, že pokud bude tato změna zaznamenána ve "vizualizovaném denním programu" alespoň nějakou dobu dopředu (dítě na ni bude nachystáno, připraveno), k žádným problémům nemusí dojít.

K čemu slouží vizualizovaný denní program? Dává odpověď na otázku "kdy", pomáhá v časové orientaci, pomáhá odlišovat jednotlivé aktivity od sebe, vede k větší samostatnosti.

Jak uplatnit vizualizovaný denní program v praxi?

Zjistit úroveň kognitivních (poznávacích) schopností u dítěte s autismem a na základě tohoto zjištění stanovit vhodný typ vizuální podpory (je důležité si uvědomit, že ve formě existuje určitý vývoj - někdo začne s předměty pro zviditelnění času, později může začít používat obrázky a výhledově třeba hodiny).

Typy vizuální podpory (od nejjednodušší ke složitější): Konkrétní předmět → fotografie → piktogramy → piktogramy s nápisem → nápis → psaný rozvrh → diář.

Dílčí, orientační, pomocný materiál. Zpracovala v 3-2012 Mgr. Naděžda Bartošiková psycholog, Ostrava, e-mail: n.bartosikova@seznam.cz, upravila 4-2020